

ΙΣΤΟΡΙΑΙ ΚΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΕΡΑΝΙΣΘΕΝΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΝΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ

ΥΠΟ

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΟΥΡΥΤΣΑΣ

III. ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ ΚΩΔΙΕ ΙΩΑΣΑΦΑΙΩΝ 11 ΤΟΥ ΧVΙΙΙ ΑΙΩΝΟΣ

φ. 20α «Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Μελετίου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Περὶ βιβλίων εὐσεβῶν τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης».

Θείας δὲ λέγω σοι Γραφὰς καὶ παλαιᾶς καὶ νέας τὰς σεβασμίας καὶ σεπτὰς καὶ σωτηρίους βίβλους, ἃς καὶ τηρεῖν καθολικῶς ταῖς Ἐκκλησίαις ἔθος. Μωσέως τὴν Πεντάτευχον, Γένεσιν σὺν Ἐξόδῳ, Λευιτικὸν σὺν Ἀριθμοῖς καὶ Δευτερονομίῳ, τοῦ Ἰησοῦ τὸ τοῦ Ναυῆ, τὴν τῶν Κριτῶν σὺν ταύταις, Ῥούθ, Βασιλείας τέσσαρας σὺν Παραλειπομένοις, ἃ βιβλίοι δύο φέρουσιν. Ἔσδρα βιβλία δύο, καὶ τρία Μακκαβαϊκὰ σὺν οἷς Ἐσθῆρ ἀρίθμει. Ἰὼβ ἑτέραν βίβλον τε καὶ τῶν Ψαλμῶν ἑτέραν, τὰς Παροιμίας τοῦ σεπτοῦ καὶ θεοῦ Σολομῶντος· σὺν αἷς τὸν Ἐκκλησιαστήν καὶ τῶν Ἀσμάτων Ἄσμα· δώδεκα βίβλους Προφητῶν, γινώσκεις τίνων λέγω, καὶ τῶν τεσσάρων τέσσαρας, ὧν Δανιὴλ ἡ πρώτη, μεθ' ἣν τὴν Ἰεζεκιὴλ καὶ τοῦ Ἰερεμίου, ἣν τε σοφῶς συνέγραψεν ὁ μέγας Ἡσαΐας, καὶ τὴν Σοφίαν τοῦ Σειραχ κἄν οὐ συνῆπται ταύταις, ἴσως τοῖς νέοις εὐχρηστον ἐν τάξει μετιέναι.

Τῆς δὲ Καινῆς καὶ θαυμαστῆς καὶ Νέας Διαθήκης τέσσαρας Εὐαγγελιστὰς, Ματθαῖόν τε καὶ Μάρκον, (φ. 20β) σὺν Ἰωάννῃ καὶ Λουκᾷ, τῶν Ἀποστόλων Πράξεις καὶ Παύλου δεκατέσσαρας ἐπιστολὰς καὶ δύο, ἃς περὶ ὁ Πέτρος ἔγραψε, καὶ τρεῖς τὰς Ἰωάννου, τὴν Ἰακώβου μίαν τε, καὶ μίαν τοῦ Ἰουδα, τοῦ ταύταις ἐναρίθμιον τὴν βίβλον τῶν κανόνων, κανόνων ἀποστολικῶν ὀγδοήκοντα πέντε·

σὺν αἷς τὴν Ἀποκάλυψιν τάττε τοῦ Ἰωάννου.
 Εἰ βούλει δὲ καταμαθεῖν καὶ τὰς κεκαλυμ[μ]έναι,
 αἷς οἱ πατέρες εἵργουσιν ἡμᾶς ἀναγινώσκειν·
 αἷς ἀποκρύφους λέγουσιν, γίνωσκε ταύτας εἶναι
 Ἀποκαλύψεις τῶν τριῶν, Ἀδάμ, Ἐνὼχ καὶ Λάμεχ·
 καὶ τῶν τριῶν Πατριαρχῶν καὶ προσευχὴν σὺν ταύταις
 τοῦ παρὰ πάντων Ἰωσήφ ἐν πᾶσιν ἄδομένου.
 Μωσέως Ἀποκάλυψιν, τὴν τούτου Διαθήκην
 Ἐλδὰδ, Δαυὶδ καὶ Σολομῶν Ψαλμοὺς καὶ ξένας ῥήσεις,
 Ἀποκαλύψεις Ἡλιοῦ, πρὸς δὲ καὶ Σοφονίου.
 Τὴν Ἐσδρα τρίτην. Τῆς Καινῆς Ἀποκαλύψεις πάλιν,
 τῆς κόρης τῆς θεόπαιδος, τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου.
 Βαρνάβα τὴν ἐπιστολὴν, σὺν ἧ τοῦ Ἰακώβου
 τάττουσιν ἐναρίθμιον (1) ἱστορικὴν πυξίδα,
 καὶ Διατάξεις τῶν σεπτῶν καὶ θείων ἀποστόλων
 (φ. 21α) καὶ Περιόδους τῶν αὐτῶν τὴν βίβλον τοῦ Ματθαίου
 γραφεῖσαν εὐαγγελικῶς καὶ τὴν παρὰ Βαρνάβα
 διδασκαλίαν, Κλήμεντος, καὶ τὰς τοῦ Παύλου Πράξεις,
 τὴν Ἰγνατίου διδαχὴν καὶ τὴν τοῦ Πολυκάρπου,
 καὶ τὴν (2) περὶ τὸν Σίμωνα, Δημᾶν τε καὶ Κλεόβην
 καὶ τὸν Νικόλαον κενὰς καὶ παραγράφους βίβλους,
 θεηγορούντων μὲν ἀνδρῶν εἰς ὄνομα γραφεύσας·
 τῶν γὰρ σεπτῶν ὀνόμασαν ἐκθέσεις Ἀποστόλων,
 πλὴν ἀποβλήτους παντελῶς παρὰ ταῖς Ἐκκλησιαίαις·
 ἔξ ὧν τὸ γένος Ἰταλῶν φαύλων ἐθῶν ἐπλήσθη.
 Αἰρετικῶν βιβλία δὲ καὶ μᾶλλον Μανιχαίων
 ἑβδομον Εὐαγγέλιον, Ἐπτάλογος ἀγάπῃ,
 καὶ τῆς Ζωῆς ὁ θησαυρὸς καὶ τῶ τῶν μυστηρίων,
 πληθὺς εἰς ἐν τῶν μαθητῶν νομᾶς τῶν κεφαλαίων,
 ἢ πραγματεία τῶν εὐχῶν ὁμοῦ τῇ τῶν Γιγάντων,
 σὺν αἷς περὶ Εὐαγγέλιον Θωμᾶ τε καὶ Φιλίππου,
 καὶ τοῦ Χριστοῦ τὰ παιδικὰ, καὶ τὰς Ἀνδρέου Πράξεις,
 ἄλλα τε πλεῖστα σὺν αὐταῖς ἐξέθεντο βιβλία,
 ἐπονομάσαντες αὐτὰ κλήσει τῶν ἁγίων,
 Ἀθανασίου πλέον δὲ καὶ τοῦ σοφοῦ Κυρίλλου·
 τὰ δ' ἄλλα κατενόθευσαν, τὰς Ἀμβροσίου βίβλους,
 τὰς Ἀβγουστίνου σὺν αὐταῖς καὶ τὰς Ἰερωνύμου,
 ἔξ ὧν καὶ λύμην οὐ μικρὰν ἔπαθον οἱ Λατῖνοι.

1. ὁ κῶδ. ἐναρίθμιον ὡς καὶ ἀνωτ.

2. Ἐν τῇ ψα: ἴσως τὰς.

(φ. 21β) σὺ δὲ τὸν νοῦν τὸν ἀγαθὸν τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας
 μελέτα πάντοτε Γραφῆς καὶ σπεῦδε τὰ δητέα
 ἐπὶ ταῖς πράξεσιν αὐταῖς δεικνύειν ποιητέα.

Συμφώνως τούτῳ (τῷ Βλαστάρει), ὁ ὄσιος Μελέτιος ὁ Ὁμολογητής,
 ἐν τῷ κατ' αὐτὸν (γρ. αὐτῶν) βιβλίῳ, κεφ. θ' λέγει ὡδὲ πως :

Εἰς μίαν δὲ κατάδυσιν βαπτίζουσι τὰ βρέφη,
 ἀντὶ δ' ἑλαίου κέχρηται σιέλῳ παρανόμως,
 καὶ σὺν αὐτῷ προσφέρουσιν ἄλας ἐν τῇ βαπτίσει·
 καὶ διὰ ταῦτα Σύνοδος, ὡς οἶδας, ἡ Δευτέρα
 καὶ μετ' αὐτῆς ἢ μετ' αὐτήν, ὡς ἀκριβῶς γινώσκεις,
 ποιοῦσιν ὑπ' ἀνάθεμα τούτους ὡς παραβάτας.

Πάλιν ὁ αὐτός :

Καθάρσεις Λατίνων ἱερεῖς καὶ ραντισμοὺς ποιοῦσι
 τοῖς Ἰουδαίων ἔθουσιν ἐμμένοντες διόλου.

Ἀκούεις τοῦ ὄσιου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Μελετίου καὶ ὁμολο-
 γητοῦ κτλ.»

(Βλ. Ραντισμοῦ στηλίτευσις σ. 32).

Τὸν βίον τούτου τοῦ ὄσιου συνέγραψεν ὁ Φιλαδελφείας Μακάριος ὁ Χρυσόκεφαλος καὶ μετέφρασεν εἰς τὸ ἄπλοῦν Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης ἐν τῷ Νέφ Ἐκλογίῳ (σ. 280-289, ἔκδ. β' 1863). Οὗτος ἤκμασε μετὰ τὰ μέσα τοῦ Π' αἰῶνος ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ κατήγετο ἐκ τῶν περὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον μερῶν. Διὰ τοὺς ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀγῶνας αὐτοῦ ὁ βιογράφος λέγει μεταξὺ ἄλλων καὶ ταῦτα : «διότι τοῦτο τὸ κακόδοξον δόγμα ἐπολέμησαν διὰ λόγων καὶ ἄλλοι πατέρες καὶ θεολόγοι ...καὶ ἕως θανάτου ἐπαρέδωκαν τὸν ἑαυτὸν τους εἰς τοὺς διώκτας Λατίνους καὶ λατινόφρονας καὶ ἐφάνησαν φύλακες ἀκριβεῖς τῶν θείων δογμάτων, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦτον καὶ ὁ μέγας Μελέτιος, ὁ ὁποῖος...ἄφησε τὴν ἡσυχίαν καὶ ἐπεριεπατοῦσεν εἰς ὄλην τὴν Βιθυνίαν, στερεώνωντας τοὺς χριστιανούς εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ παραγγέλλωντας νὰ φυλάττουν τὴν εὐσέβειαν καὶ νὰ ἀπέχουν μετὰ ὄλην τους τὴν ἐπιμέλειαν ἀπὸ τὸ νέον ἐκεῖνο καὶ στρεβλὸν δόγμα, διότι ἔτι ὠνόμαζε τὸν λατινισμόν» (αὐτ. σ. 284-5). Καὶ κατωτέρω : «Ὅποταν ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ὁ ἀζυμίτης ἐπαρρησίασε τὰ δόγματα τῶν Λατίνων εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ ἐζητοῦσε νὰ ἐνώσῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὴν Δυτικὴν...τότε ὁ ὄσιος Μελέτιος συμβουλευθεὶς περὶ τούτου μετὰ τὸν θεῖον Γαλακτίωνα, ἔρχεται μαζὺ μετὰ αὐτὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτον δὲ ὁ Γαλακτίων ἱερομόναχος καὶ ἀσκήτευεν ὁμοῦ μετὰ τὸν ὄσιον εἰς τὸ Γαλήσιον ὄρος...ἐπαρεστάθησαν ἔμπροσθεν τοῦ λατινόφρονος βασιλέως Μιχαὴλ καὶ ὁμολόγουν παρησίᾳ, ὅτι αὐτοὶ εἶναι διαφεντευταὶ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ὅτι δὲν συγκοινωνοῦν μετὰ τὴν αἵρεσιν τοῦ λατινισμοῦ...διατὶ καλλίτερα προτιμῶμεν νὰ χάσωμεν τὰς φρένας μας παρὰ νὰ χάσωμεν τὴν Ὁρθοδοξίαν

μας» (αὐτ. σ. 265-6). Ὁ βασιλεὺς βασανίσας αὐτοὺς πολυειδῶς καὶ μὴ δυνηθεὶς αὐτοὺς νὰ μεταπέισῃ αὐτούς, «προστάζει νὰ ἐξορισθοῦν εἰς τὴν Σκῦρον, ἢ ὁποία εἶναι νησί ὑποκείμενον εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀθηνῶν» καὶ ἀπὸ τὴν Σκῦρον στέλλεται εἰς τὴν Ῥώμην ὁ θεῖος Μελέτιος διὰ νὰ διαλεχθῇ περὶ πίστεως μὲ τοὺς σοφοὺς τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος τὸν ἔβαλεν εἰς φυλακὴν, καὶ τὸν εἶχε «εἰς τὰ δεσμὰ ἑπτὰ χρόνους» ὕστερον δὲ στέλλεται πάλιν εἰς τὴν Σκῦρον...καὶ κλείεται εἰς μίαν φυλακὴν μαζὺ μὲ τὸν καλὸν Γαλακτίωνα» (αὐτ. σ. 286). Ἐπειτα καὶ πάλιν ἀνακαλεῖ αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς εἰς Κ/πολιν «καὶ μὴν ἤξεύρωντας τί νὰ κάμῃ, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἠμπόρεσε νὰ νικήσῃ τὴν γνώμην τῶν ἁγίων, ἐσπούδαζε νὰ νικήσῃ τὰ σώματά τους μὲ βάσανα, καὶ τοῦ μὲ ἱεροῦ Γαλακτίωνος ἐτύφλωσε...τοὺς ὀφθαλμοὺς, τοῦ δὲ ἁγίου Μελετίου ἔκοψε τὴν γλῶσσαν» (αὐτ. σ. 287).

IV. ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΕΙΣ ΑΠΑΣΑΝ ΤΗΝ ΛΟΓΙΚΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΝ (1)

«Οὐ μόνον καλῶς, ἀλλὰ καὶ λίαν ὀρθῶς τοῖς ἐρωτῶσιν ὁ πάλαι Σωκράτης περὶ δυνάμεως ἀπεκρίνατο λόγου (2) εἰπὼν οὕτως: «ἐν μὲν πολέμῳ πρὸς ἀσφάλειαν σίδηρος χρυσοῦ κρείτων, ἐν δὲ τῷ ζῆν εὐδαιμόνως λόγος πλούτου· καίτοι καλὸς μὲν ὁ χρυσὸς τῇ ὄψει, ἀλλ' ἐν καιρῷ καταδρομῆς, οὐχ ἦττον τῶν πολεμίων ἢ τῶν κυρίων λέγεται, σίδηρος δὲ τῇ στερρότητι πρὸς πάντων ἀντέχων ὑπὲρ πάντων προτείνεται καὶ φύλαξ ἔει τοῦ χρυσοῦ καθίσταται· ταύτη τοι καὶ λόγος πλούτου παρὰ πολὺ διενήνοχεν· πολλάκις γὰρ πλούσιος περὶ λόγους ἀγύμναστος ἐρήμην ἐάλω (=μάτην νικᾷται) (3) καὶ στερηθεὶς τοῦ πλούτου τὴν ἀλ[λ]ως ἐφάνη τούτῳ τεταρρηκῶς, λόγος δὲ τεχνικός, ἀπὸ διανοίας ἡσκημένης προεληλυθῶς, τομώτερος ἐφάνη μαχαίρας καὶ

1. Κῶδιξ τῆς ἐν Καυσοκαλυβίους καλύβης τῶν Ἰωασαφαίων, γνωστῶν ἁγιογράφων, ὑπ' ἀριθ. 9, προσερχόμενος ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ διδασκάλου Χριστοφόρου τοῦ Προδρομίτου τοῦ παλαιότερου (ἴδ. Γρηγ. Παλαμᾶν περὶ τούτου πενιχρά τινα, ἀπερ ἔδημοσίευσεν ὁ μακαρίτης ἀρχιμανδρότης Χριστόφορος Κτενάς, τόμ. Β', 1918, σ. 114—116· ἀλλ' ὁ ἡμέτ. εἶναι ὁ Ἀρτηνὸς κατὰ αἰῶνα σχεδὸν προγενέστερος ἐκεῖνου). Ἀποτελεῖται ἐκ 764 σελίδων καταπεφορτισμένων ἐπὶ τῆς ῥας διὰ πολυπληθῶν σημειώσεων εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν μικρογραφικῶς γεγραμμένων. Τὸ κείμενον διασφηνίζεται διὰ πολλῶν σχημάτων καλλιτεχνικῶς ἐπεξεργασμένων. Εἶναι δὲ ὁ κῶδιξ καθ' ὅλα αὐτόγραφος τοῦ συγγραφέως ὡς ἐν τέλει σημειοῦται: «γέγραπται διὰ χειρὸς Γεωργίου τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ σχολῆς διδασκάλου τοῦ Τραπεζουντίου καὶ ἐν ἀρχῇ: «καὶ τότε Γεωργίου τοῦ ἐκ Τραπεζοῦντος, υἱοῦ Θεοδώρου».

2. ἐπὶ τῆς ῥας: «τί δύναται ὁ λόγος καιρῷ εἰρήνης, ὄρα Λουκιανοῦ τοῦ Σαμοσατέως ἐν τῷ Χάρων ἢ Ἐπισκοποῦντες, τί περὶ σιδήρου καὶ χρυσοῦ πρὸς Κροῖσον ὁ Σόλων φησίν.

3. τὰ ἐνταῦθα ἐντὸς παρενθέσεως κείμενα ἐν τῷ κώδικι εὐρηγναι ὑπεράνω τῶν λέξεων.

ὀξύτερος ἀκωκῆς, ἐχθροὺς μὲν ἀνιάσας, φίλους δὲ τέρπας, καὶ τὸν λέγοντα δὴ οὐ μόνον παρὰ γε φίλοις, ἀλλὰ καὐτοῖς τοῖς ἐχθροῖς οὐ τοῦ τυχόντος ἀξιώσας ἐπαίνου· οἶδε γὰρ καὶ πολέμιος θαυμάζειν ἀνδρὸς ἀρετὴν. Τοῖνυν ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς, ὦ φοιτηταί, εὐδαιμόνως ζῆν ἐγνωκότες καὶ τὸν λόγον παρὰ πολὺ τοῦ πλοῦτου προκρίναντες, καὶ δὴ ἱκανῶς γυμνασθέντες περὶ κυκλοπαιδείαν, ὅση περὶ τε τοὺς κανονισμοὺς τῶν μερῶν τοῦ λόγου καὶ σύνθεσιν τῶν κατ' εἶδος ῥημάτων στρέφεται, καὶ πράξει ἐνδελεχεῖ τῇ κατ' αὐτὴν (σ. 2) ἐθισθέντες, λόγων καταβολὰς (=βάσεις) ὑμῖν αὐτοῖς ἐνεθήκατε· διὸ καιρὸς ἤδη ἐφ' ἑτέραν δέδοκται μεταβῆναι παιδείαν, ἣτις τὰς τε καταβολὰς εἰς φῶς προάξει καὶ τὸν λόγον ὡς μάχαιραν ἐν βαφῇ εὐμεθόδως στομώσει, ἵν' ὅπως ἐγκρατεῖς λόγων μεθοδικῶν (=τεχνικῶν) γινόμενοι διὰ τε θεωρίας καὶ δυνάμεως λογικῆς προσφυῶς συλλογίζεσθε περὶ ἐκάστου καὶ πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας τῇ ἀληθείᾳ ἐπιστημόνως ἀντιλέγητε· καὶ δὴ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν φιλοσοφίαν ὑμᾶς ἐπιποθοῦντας ὁρῶν καὶ τῶν ταύτης ὁργίων προθυμώτατα γλιχομένους, οὐχ ἥττον ἐπαινώ τὸ πρόθυμον ἢ μακαρίζω τὸ φιλομαθές, θεὸς ἀντικρυς τοῦτο ὑμῖν ἀποκαλύψας (sic) καὶ ἐπὶ τοῦτο προτρέψας, ἐν τοιοῦτοις καιροῖς δηλαδὴ, ἐν οἷς οὐ μόνον φιλοσοφία ἔξ ἀνθρώπων ἐλήλατε, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀπωσοῦν (1) ταύτης ἐλόμενοι (=μετέχοντες) μυριοῖς δεινοῖς ὁσημέραι παλαίουσιν. Νέοις ὑμῖν ἤδη οὔσι τρυφῇ μὲν καὶ ἡ ἄλλη σπατάλῃ ἅπασα περιφρονεῖται, φιλοσοφία δὲ καὶ ὁ περὶ αὐτὴν πόνος ἀντιποιοῦνται (=ἐπιμελοῦνται), εἰδόσιν ὅτι φιλοσοφία ὡσπερ πλάστης ἀγαθὸς (2) καλὸν τῇ ψυχῇ περιτίθησι σχῆμα (3), ὡς ἔφη τις τῶν ἐπὶ φιλοσοφίαν δόξαν ἐχόντων· φιλοσοφία, φημί, ἣτις μόνη τὸν ἀνθρώπον θεὸν ἀπεργάσ[ασθ]αι δύναμιν εἴληχε, δι' ἧς ἀνθρώποι τὰς ἀτάκτους ὁρμὰς ἀναστέλλουσι καὶ τὰς (σ. 3) ὀρέξεις ἐν τάξει κοσμοῦσι, τῶν τε ἀλόγων παθῶν (=θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας) εὐλόγως κατακρατοῦσι καὶ πρὸς εὐζωίαν τοῦ λοιποῦ ἑαυτοὺς ἐπιρρυθμίζουσι (=κοσμοῦσι)· τῷ ὄντι γὰρ πράγματος ἐπίεσθε θειοτάτου καὶ ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ ἀναγκαιοτάτου, οἷον οὔθ' ἦκεν ἕτερον, οὔθ' ἦξει πώποτ' ἐν ἀνθρώποις· ἀλλ' ἐπειδὴ ὡσπερ ἐπὶ πράγματος ἔστι τις μέθοδος διὰ τινων προγυμνασμάτων καὶ κατορθωμάτων εἰσάγουσα εὐχερῶς ἐπὶ τοῦτο τοὺς περὶ αὐτὸ πονοῦντας, οὕτω κἀνταῦθα, ἔστιν λογικὴ μέθοδος εἰσάγουσα τοὺς πρωτοπειροὺς διὰ τῶν ταύτη κατορθουμένων ὁργάνων εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς φιλοσοφίας εὐμαρῶς. οὕτως ἀναγκαῖα, οὕτως ἐπωφελής, ὥστε τῷ ἴσῳ μέτρῳ τὴν φιλοσοφίαν μετρεῖσθαι (τὴν λογικὴν) τοῖς μυουμένοις, καθ' ἕσον ἔλαχεν ἕκαστος τούτων (τῶν μυουμένων) εὐμοιρῆσαι

1. ὀπωσοῦν καὶ ἀνωτ. προθυμώτατα.

2. ἐπὶ τῆς ψᾶς: «ὁ Δημόφιλος ἔφη τοῦτο: «ὁ λόγος ὡσπερ πλάστης ἀγαθὸς τῇ ψυχῇ περιτίθησι σχήματα», ἐν τοῖς γνωμολογίοις καὶ ἀποφθέγμασιν».

3. οἷα ὁ πηλοουργὸς τῇ ἐνειδέφ (γρ. ἀνειδέφ) ὕλη ἢ χύτρας ἢ πίθου περιτίθησι σχήμα.

τῆς τοιαύτης (λογικῆς) μεθόδου (1) ἀμέλει ταύτην ἐπάναγκες πρὸ φιλοσοφίας ὑμᾶς διδαχθῆναι, καὶ ὅση δύναμις περὶ ταύτην ἀσχοληθῆναι, ἵνα διὰ τῶν ταύτης κανόνων ὄργανα κατασκευάσαντες (οἷς φιλοσοφία χρῆσεσθε πρὸς διάγνωσιν ἀληθείας καὶ ψεύδους) ἐπὶ φιλοσοφίαν μεταβήσεσθε. Ἡμεῖς δὲ σὺν Θεῷ τὸν θεϊότατον ἡμῶν καθηγητὴν προστάτην τοῦ λόγου ποιήσαντες τῇ τούτου Περὶ λογικῆς ἐρμηνεῖα τὰ πλεῖστα χρῆσάμενοι, ἐξ ὧν τε ἐγγράφως, (σ. 4) ἐξ ὧν τε καὶ ἀκηκοότες τῇ μνήμῃ συμπεριφέρομεν, ὑμῖν αὐτοῖς ἐν ταῖς κατὰ λογικὴν σπουδαῖς βοηθήσομεν, συντομίᾳ τε χρῆσάμενοι καὶ ἀκεραλότητι (=εὐνοία. sic) δογμάτων ἐν πᾶσιν, ἐξ ὧν ἔπεται ἢ τε τῆς μνήμης εὐμάθεια καὶ ἢ τῆς ἀληθείας ἐπίτευξις, ὧν καὶ ὑμᾶς ἐγκρατεῖς γενέσθαι οὐ παντάπασιν ἐλπίδος ἀποπεπτόκαμεν.

σ. 783. Τέλος. «διὸ πέρας ἐπιθετόν τῇ λογικῇ πραγματεία, περὶ ἧς πληρέστερον μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς ἐπιτομώτερον δὲ περίπου τὸ τέλος ἐχρησάμεθα τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ βραχύτητι τοῦ χρόνου ἐπειγόμενοι καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς ἀπὸ τοῦ καιροῦ περιστάσεσιν. ἀποχρόντως μέντοι περὶ τῶν ἀναγκαίων, μάλιστα μὲν τῆς ἀποδεικτικῆς μεθόδου τῆς τε ἀποδόσεως τῶν ὁρισμῶν καὶ τῆς διαιρέσεως τῶν ὄντων εἰρήκαμεν, ἅπερ εἰσὶν ἔργα τῆς λογικῆς τέχνης ἀναγκαῖα εἰς ζήτησιν καὶ διάγνωσιν τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἀπόκτησιν, εἰ βούλει δὲ καὶ εἰς γνώσιν ἡμῶν αὐτῶν καὶ τοῦ πρώτου τῶν ὄλων αἰτίου κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ.

Ἐρρωσθε τοιγαροῦν συνεχῶς τοῖς λεχθεῖσιν ἐνδιατρίβοντες τῷ συναπτιστικῷ (sic) φωτὶ ὀδηγούμενοι τῆς ἐνυποστάτου καὶ πηγαίας σοφίας, (σ. 764) ἐξ ἧς πηγάζει πᾶσα εἰς ἀνθρώπους τελειότης τε καὶ εὐζωία, ἣ δόξα πρέπει εἰς ἀπεράντους αἰῶνας· Ἀμήν.

Τέλος καὶ τῷ Θεῷ κλέος, γέγραπται διὰ χειρὸς Γεωργίου τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Σχολῆς διδασκάλου τοῦ Τραπεζουντίου».

ΚΩΔ. ΙΩΑΣΑΦΑΙΩΝ 11, φ. 70-73 ΤΟΥ XVIII ΑΙΩΝΟΣ

φ. 70α. Φραγκίσκου προεσβυτέρου τοῦ Τουριανοῦ (18. Migne 140, στ. 469).

Προλεγόμενα εἰς τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων διαταγὰς.

φ. 70β. Καθάπερ ἐν τοῖς πάλαι χρόνοις οἱ αἰρετικοὶ ἔγραψαν βιβλία ἐπ' ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὡς οἱ Μανιχαῖοι τὸ κατὰ Θωμᾶν Εὐαγγέλιον, ἔτι καὶ ἐπ' ὀνόματι τῶν προφητῶν καὶ τῶν πατριαρχῶν, οὕτω καὶ τὰ συγγραφέντα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, λέγω δὲ τὰ Εὐαγγέλια, καὶ τὰς ἐπιστολάς καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν καὶ τὴν ἀποκάλυψιν, προσέτι δὲ καὶ τὰ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης οἱ αὐτοὶ διέφθειραν, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς, ἰο-

1. ἐπὶ τῆς φῶς: «οἷας γὰρ βάσεις τῆς λογικῆς ἐαυτῷ κατορθώσει τοιαῦτα εἰς τὰ ἐποικοδομήματα· εἰ μὲν ἐδραῖα, κάκεινα, εἰ δ' ἐπισφαλῆ, κάκεινα· τοῦτο γὰρ τό, τῷ ἴσῳ μετρεῖσθαι μέτρῳ τῆς λογικῆς, τὴν φιλοσοφίαν» (λείπει λέξις).

βόλους ἐγκατασπείραντες διδασκαλίας· ἔστι δὲ ἁδίας πληροφορηθῆναι περὶ τούτου καὶ ἐκ πολλῶν ἐτέρων μάλιστα δὲ ἐκ τῶν τὰ τῶν αἰρετικῶν ἐξελεγκάντων καὶ καταβαλόντων, Εἰρηναίου, φημί, καὶ Ἰουστίνου καὶ Ἐπιφανίου καὶ τῶν λοιπῶν, ἵνα μὴ πάντας καταλέγω· τοὺς δὲ τῶν θείων γραφῶν μὴ φρεισαμένους τί ἂν δυσωπηθέντας εἰκὸς ἔστι (1) μὴ τὸ αὐτὸ τῶν θείων πατέρων καὶ διδασκάλων κατατολμῆσαι; Ἀμμώνιος γοῦν ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν τῷ β' βιβλίῳ κατὰ Ἰουλιανοῦ μαρτυρεῖ τοὺς ἀπὸ Ὠριγένους τὴν προὔπαρξιν τῶν ψυχῶν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς κολάσεως ἐν τῷ Α' καὶ Β' τῶν τοῦ Κλήμεντος τοῦ Στρωματέως ἐγκαταμῖξαι· ὡσαύτως (φ. 71α) ἐν τῷ τοῦ Μεθοδίου κατὰ προὔπαρξεως ψυχῶν βιβλίῳ τὴν αὐτὴν ἀποκατάστασιν συγκερᾶσαι καὶ τὰ τοῦ Γρηγορίου, Νυσσαέως ἐπισκόπου, τοὺς αὐτοὺς τούτους κατανοθεῦσαι· προστίθησι δὲ ὁ αὐτὸς Ἀμμώνιος, ὅτι φασὶ τινες καὶ τὸν λόγον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Ναζιανζοῦ εἰς τὰ Θεοφάνεια ὑπὸ τῶν αὐτῶν διαφθορῆναι, ἐν ᾧ φησὶν ὁ Γρηγόριος κατὰ τῶν τῆς αἵρέσεως Ναυάτου ὁπαδῶν (2), ἐκεῖ τῷ πυρὶ βαπτισθῆσονται τῷ τελευταίῳ βαπτίσματι, τῷ ἐπιπονωτέρῳ καὶ μακροτέρῳ, ὃ ἔσθιει ὡς χόρτον τὴν ὕλην, καὶ δαπανᾷ πάσης κακίας κουφότητα· δοκεῖ γὰρ ἐνταῦθα κατὰ τὸν Ὠριγένην τελευταῖον βάπτισμα καθαρτικὸν ἁμαρτιῶν τιθέναι τὴν κόλασιν. ὁμοίως τὸ ἐν τῇ πρώτῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Βασιλείου εἰς τὴν ἑξαήμερον: «τὰ ἀπὸ χρόνου ἀρξάμενα, πᾶσα ἀνάγκη, καὶ ἐν χρόνῳ συντελεσθῆναι· εἰ ἀρχὴν ἔχει χρονικὴν μὴ ἀμφιβάλης περὶ τοῦ τέλους». Τοῦτο φασὶ προσθεῖναι (3) τοὺς ἀπὸ Μάνεντος ἐπιχειροῦντας δεικνύειν τὰς ψυχὰς ἀνάρχους καὶ προὔπαρχούσας, καὶ Σεβήρος δέ, ὡς φησὶν Ἀναστάσιος ὁ Ἀντιοχείας ἐν τῷ Ὁδηγῷ, πολλὰς χρήσεις τῶν παλαιῶν διδασκάλων διαστρέψας βίβλον συνέταξεν ἐπονομάσας Φιλαλήθη, ὁμοίον τι ἐπιχειρήσας τῷ Ἀκύλῳ, (φ. 71β) τῆς τῶν Ἑβδομήκοντα ἐκδόσεως διαφθορεῖ καὶ τῶν Ἰουδαϊστῶν καθηγητῆ. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Ἀναστάσιος ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ λέγει, Ἀθγουστάλιόν τινα (4) Σεβηριανὸν σχεῖν ἐπὶ ἱκανοῦς τρόπους (γρ. χρόνους) δεκατέσσαρας καλλιγράφους ὁμόφρονας αὐτοῦ κατ' ἐπιτροπὴν αὐτοῦ καθεζομένους καὶ φαλσεύοντας (5) τὰς βίβλους τῶν δογμάτων τῶν ἁγίων πατέρων, καὶ μάλιστα τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Ἀλλὰ πρὸς τί ταῦτα εἴρηται μοι, φαίη τις ἂν; οὐχὶ καὶ ταύτας τὰς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Διατάξεις βίβλους παραπλησίως οἱ τῶν αἵρέσεων προστάται διέφθειραν; ναί, φασὶ τινες καὶ πρὸς πίστωσιν παράγουσι κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου, οὕτω κατὰ λέξιν ἔχοντα: «Ταῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος Διαταγαῖς

1. ἔστι, τὸ χωρίον χωλαίνει.

2. ὁ κῶδ. τυχόν.

3. προσθῆναι.

4. τινά, καὶ κατωτ. τινές.

5. γρ. φαλκιδεύοντας.

πάλαι ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς Ἐκκλησίας νόθα τινα καὶ ξένα παρενθεθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο εἰκότως δόξαι τῇ αὐτῇ συνόδῳ ποιήσασθαι αὐτῶν ἀποβολὴν διὰ τὴν μικρὰν σύγκρασιν τῶν ἀσεβημάτων» (1). Συγχωρήσθω (2) τοῦτο· ἀλλὰ μήτις οἰέσθω, ὁπόταν οἱ αἰρετικοὶ τινες βίβλους διαφθεύρουσι, οἷόν τε εἶναι μηδεμίαν αὐτῶν ἐκφυγεῖν τὴν διαφθοράν, οὐχ οὕτως ἔχει· καίτοι γὰρ πάσας (3) τὰς βίβλους τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ὡς ἔφθην εἰπὼν, δεκατεσσάρων καλλιγραφῶν κατ' ἐπιτροπὴν καὶ ὑπήχησιν τοῦ Αὐγουσταλίου διαπρεψάντων (4) ὅμως ὡς (sic) νῦν ἔχομεν μετὰ χεῖρας ἀνέπαφοι τῆς διαφθορᾶς διέμειναν, ὡς ῥαδίως ἐστὶν ἐκ τῆς καθ' ἐκάστην ἀναγνώσεως αὐτῶν πληροφορηθῆναι. ὁμοίως καὶ ἐν τῷ ἑτέρῳ βιβλίῳ νῦν παρ' Ἑλληνισι φερομένῳ Κλήμεντος τῷ ἁγίῳ Πέτρῳ μαθητευθέντος, περὶ κηρυγμάτων καὶ ἀποδημιῶν τοῦ Πέτρου ἐπέμειξαν οἱ αἰρετικοί, ὡς ὁ Ἀμμώνιος μαρτυρεῖ, τό: «ἐν ἀρχῇ κτίσας ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἔκτισε καὶ τὸν υἱόν». ἐγὼ δὲ τῷ τοιῷδε βιβλίῳ ἐντυχὼν τοῦτο εὑρον μόνον, ὅτι οὐρανὸν ἐδημιούργησε καὶ τὴν γῆν ἐποίησε καὶ τὰ λοιπὰ ὀρθὰ ἦν πάντα. τὸ δὲ βιβλίον τοῦτο, ὅτι οἱ παλαιοὶ διὰ τιμῆς εἶχον πολλῆς, ἔστι μαθεῖν ἐξ ὧν εἶπεν ὁ Ἄρειος συγκατατεθέντος καὶ προσβεβαιούντος τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐν τῇ πρὸς Ἄρειον ἐν Νικαίᾳ διαλέξει παρ' ἡμῖν φερομένη· λέγει γὰρ Ἄρειος πρὸς Ἀθανάσιον: «σὺ δὲ τί φῆς με ἀίτιον συντιθέσθαι τὸ θεῖον; οὐκ ἐπηρεοῦσάω ποτὲ Κλήμεντος τοῦ παρηκολουθηκότος Πέτρῳ τῷ ἀποστόλῳ, ὡς καθαιρεῖ τὴν τοιαύτην δόξαν; Ἀθανάσιος: μέμνησο, (φ. 72β) ὃ ἄνθρωπε, καὶ μὴ πλανῶ· ἐγὼ γὰρ ἀπλοῦν, ἀσύνθετον, ἀπερίγραπτον τὸ θεῖον σέβομαι, μεμαθηκῶς ἐκ τῶν θείων καὶ ἱερῶν γραφῶν καὶ τῶν καθ' ἑξῆς διαδεξαμένων τὴν ἐπισκοπὴν· τὸ δὲ βιβλίον Κλήμεντος οὕτω φυσίον: ἓνα Θεὸν γνωρίζοντες ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἀναρχον, ἀτελεύτητον, αἰώνιον, αἰδιον, ἀπλοῦν, ἀσύνθετον, ἀπερίγραπτον καὶ τὰ ἑξῆς. «Πρὸς τούτοις δὲ καὶ μάρτυς ὁ αὐτὸς Ἀμμώνιος, ὅτι καὶ οἱ τῆς αἰρέσεως τῶν Σεβηριανῶν τὴν τετάρτην ἐπιστολὴν Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου πρὸς Γάιον διαφθείραντες, οὗ λέγει περὶ τοῦ Κυρίου, «ὑπὲρ ἀνθρώπους καὶ κατὰ ἀνθρώπους οὐσιωμένους», ἐξήλειψαν (5) τὸ κατ' ἀνθρώπους, ὅπερ ἐν τοῖς νῦν βιβλίοις σώζεται· τὸ γὰρ τοῦ ἐννάτου κεφαλαίου περὶ θείων ὀνομάτων, ὑπὲρ πᾶν ἀγέννητον, ἀπολύτως ἀγέννητον, οὐχ οἱ Μανιχαῖοι τοὺς ἀγγέλους ἀγεννήτους φανταζόμενοι προσέθηκαν κατὰ τὸν Ἀμμώνιον; μᾶλλον δὲ καταχρηστικῶς τὰ ἀόρατα ἀγέννητα κατὰ τοὺς φιλοσόφους καλεῖ ὁ Διονύσιος, ὡς ὁ ὁμώνυμος αὐτῷ Διονύσιος ὁ Ἀλεξαν-

1. Καίτοι ταῦτα σημειοῦνται δι' εἰσαγωγικῶν δὲν ἐλήφθησαν αὐτολεξεῖ ἐκ τοῦ β' καν. τῆς ζ' συνόδου

2. συγχωρήσθω.

3. πᾶσις.

4. γρ. διασπρεψάντων.

5. ἐξήληψαν.

δρείας ἐν τοῖς εἰς τὸν Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην σχολίους φησίν, ὡς εὖ-
ρον ἐν τῷ Ὁδηγῷ Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου. τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον ἴσως
(φ. 73α) καὶ αἱ Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων πάλαι διεφθάρησαν ὑπὸ
τῶν φθοροποιῶν καὶ δοξοσόφων αἰρετικῶν, ὅμως οὐκ ἀπίθανον, πολλὰ μὲν
ἀντίγραφα αὐτοὺς ἐκλαθεῖν ἀποκεκρυμμένα, ὧν εἰσίν, οἷς ἐγὼ ἐνετυχον τρισὶ
παλαιοῖς ἐν μὲν ἐν Καλαβρία εὐρεθέν (1), ἕτερον δὲ ἐν Σικελία, τὸ δὲ τρίτον
καὶ παλαιότερον ἐν Κρήτῃ (2) τῇ νήσῳ, ἐν οἷς πάντα καθαρὰ καὶ γνήσια.

V. ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΝΑΓΙΟΛΟΓΙΚΑ³

ΚΩΔ. ΚΑΥΣΟΚ. 36⁴.

(φ. 456β) Περὶ τῆς περιβολῆς καὶ τῆς μορφῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς
Παναγίας καὶ πόσα ἔτη ἔζησεν. ὁ Μέγας τοίνυν πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁμολογη-

1. εὐρεθέν.

2. κρήτη.

3. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὑπέγραψα «Χριστολογικὰ καὶ Παναγιολογικὰ» διορθωθείς
τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας εἰς τὸ τελευταῖον φαίνεται παραξενευ-
θεὶς ὑπεσημειώσατο: «Θεομητορικὰ». Ἄλλ' ἀφοῦ ἐκωδικοποιήθη καὶ παρ' ἡμῖν τὸ
«Χριστολογία» ἀπὸ 50ετίας ἤδη, ὑπεισηλθε καὶ τὸ «Παναγιολογία». Πρὸ 40 καὶ
πλέον ἐτῶν ἀνέγνω τὸν ὄρον εἰς τὴν «Ἀτλαντίδα» τῆς Ἀμερικῆς καὶ συνεξέδραμε
καλῶς πρὸς τὸ «Παναγιολατρεία», ὄρος καθιερωθεὶς πλέον καὶ παρ' ἡμῖν. Οἱ καθο-
λικοί, οἵτινες πολὺ προσέχουν εἰς τὰς πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου ἐκφράσεις των, ἐδη-
μιούργησαν τὴν λέξιν *Mariologie* (βλ. *Irémikon*, τόμ. 22, 1944, σ. 139—159 τὸ ἀρ-
θρον τοῦ E. Bouyer, *Le culte (= λατρεία) de la Mère de Dieu dans l' église*
catholique)¹. Ἡμεῖς δὲν ἠδυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸν ὄρον τούτον, διότι ὁ
λαὸς οὐδέποτε ἐκφωνεῖ Μαρία, ἀλλὰ Παναγία, εἶναι δὲ ἱερατικὴ καὶ παρ' ἀρχαίους
Ἑλληνιστῶν ἡ λέξις. Ἐν Ἐλευσίνῃ ἦτο ὁ ἱερεὺς «*παναγῆς*» ἐκ τοῦ γένους τῶν κηρύκων,
οὕτινος σώζεται ὁ θρόνος ἐν τῷ Διονυσ. θεάτρῳ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: «Κήρυκος πα-
ναγοῦς καὶ ἱερέως». Ἦσαν δὲ καὶ «*παναγῆς ἱερεῖαι*» ἔχουσαι τὸ προνόμιον νὰ
ἀπαιτῶνται τῶν ἱερῶν καὶ περιφέρωσιν αὐτὰ, ἄγαμοι, ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν λατρείαν
τῶν δύο θεοτήτων. Καθ' Ἡσύχιον: «*Παναγία ἱερεῖα, ἥτις οὐ μίσγεται ἀνδρὶ*». Ὡς
οὐσιαστικὸν κατήντησεν ἡδὴ παρ' ἡμῖν, καὶ ὡς τοιοῦτον ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ Παρα-
κλητικῇ. ἐν τῇ γ. φῶδῃ τοῦ γ' ἡχου, Τετάρτῃ πρωτῇ, τοῦ καν. τῆς Θεοτόκου: «Πανα-
γία, αἰτήσαι τοὺ οἰκτειρήσαι ἡμᾶς» καὶ ἐν τῇ φῶδῃ ε' Θεοτοκίον, ἡχ. βαρὺς, Δευτέρῃ
πρωτῇ: «Διὰ σοῦ, Παναγία, σοὶ ποιήσας μεγαλεῖα ὁ Θεός». Διὰ τὸν ὄρον «Παναγιο-
λατρεία», ὅστις ἐσκανδάλισέ τινας, διότι οὕτως ὑπεγράψαμεν καὶ ἡμεῖς τὸ ἀρθρον
ἐν τῇ Χριστ. καὶ Θρησκ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ Α', 1936, ἐν λ. Ἄθως, ἐπιθι ὄσα γράφει
ἡ Μ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ ΙΓ', σ. 497. Πλὴν ἐμοῦ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀπαρτηρητῶς
οὕτως ἔγραψαν². Τὸ δὲ «Θεομητορικὰ» καθιερώθη εἰς τοὺς ὕμνους καὶ μόνον.

4. Τὸ κείμενον διὰ τὰς πολλὰς κῆρας ἀφήνομεν ἀδιόρθωτον.

1. Bl. Adolf Eberle, *Die Mariologie des heil. Cyrillus von Alexandrien*. Fribourg B. 1926, σ. 124, C. Chevalier, *La Mariologie de saint Jean Damascène* (Orient. christiana, Roma, 1936 σ. 262. *Die Mariologie der ephremischen Schriften*, Innsbruck, Tyrolia 1938, σ. 88).

2. Ὁ ὄρος λατρεία ὑπὸ τῶν φιλολογούντων μεταχειριζόμενος ἔχει γενικὴν σημασίαν π. χ. ὁ Π. Παπαγεωργίου ἔγραψε: «Μνημεῖα τῆς ἐν Θεσσαλονικῇ λατρείας τοῦ μεγαλομ. ἁγίου Δημη-

τῆς μαξιμος καὶ αὐτῆς ὁ τῆς οἰκουμένης διδασκαλος ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὴν τοῦ κυρίου ἐνδυμασίαν ἠρμήνευσαι μάλα σαφῶς. ἔδοξε δέ τῃσιν οὐκ οἰδοπῶς ἄλλως ἐρμηνεύσαι τὰ κατ' αὐτήν. εὔρον γὰρ ἐν τινι βιβλιδαρίῳ, ὡς πέντε ἦσαν τὰ τοῦ κυρίου ἱμάτια· ἐν μὲν τὸ ἐπὶ τοῦ σώματος· δεύτερον ἢ ἔξω περιβολή· τρίτον τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σκέπασμα· τέταρτον τὸ λεγόμενον λέντιον· πέμπτον τὰ ἐν τοῖς ποσὶ σανδάλια. καὶ οὕτω μεν τινὲς ἠρμήνευσαν τοδ' ἄληθες διακρίνεταισαν οἱ ἐχέφρονες. Ἰωάννης δε τῆς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης λόγον συγγράφον ἐπὶ τῇ κοιμήσει τῆς πανάγνου θεομήτορος, φησὶν. ὅτι ἠσυνεγκε τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην εἰς τὸ ταμίον αὐτῆς. καὶ ἔδιξεν αὐτῷ τὴν κηδῖαν αὐτῆς λέγουσα. τέκνον Ἰωάννη, γίνωσκε ὅτι οὐδὲν ἔχω ἐπὶ τῆς γῆς ἡμῆ μόνον τὴν κηδῖαν μου καὶ δύο χιτώνας. ἦσῃν οὖν ἐνταῦθα δύο χεῖραι, καὶ ὅταν ἐξέλθω ἀπὸ τοῦ σώματος¹ δὸς ἐκάστη πρὸς ἓνα.

Ἐζησεν οὖν ἡ παναγία θεοτόκος ἐν τῇ ἀνθρωπότητι οὗτος. ἐν τῷ ναῷ τοῦ κυρίου ἔτη ιδ. καὶ ἐν τῷ οἴκῳ ἰωσήφ μῆνας ιγ' καὶ ευηγγελισθη καὶ ἔτεκεν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστόν ὁμοῦ ἔτη ιε καὶ μῆναν ἓναν καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ κυρίου ἐνανθρωπήσεως ἔτη λγ. καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν ἔτι ια ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ευαγγελιστοῦ Ἰωαννου, ὁμοῦ ἔτη νθ, καὶ μετεστη εἰς οὐρανοῦς. πρὸς ἣν τόδε ἦθος αὐτῆς οὗτος ἦγεν σεμνόν· ὀλιγόλαλος· ταχυπήκοος· σεμνοπεριπάτιτος· ἀπαρησίσαιτος πρὸς πάντα ἄνθρωπον· ἀγέλαστος· ἀτάραχος· ἀόργητος, εὐπροσκήνητος· τιμητηκῆ· προσκυνούσα (φ. 457α) καὶ τιμῶσα πάντα ἄνθρωπον, ὥστε θαυμάζην πάντας τὴν σύνεσην αὐτῆς καὶ τὸν λόγον. ἡ δὲ χαρακτῆρες αὐτῆς οὗτος. τῇ ἡλικίᾳ μέση· ἄλλοι δὲ τρίπηχην αὐτὴν ἦναι λεγουσιν· σιτόχροιός· ξανθόθριξ· ξανθόματος· εὐόφθαλμος· μαυρόφρυς· μεσόριν· μακροχείρ· μακροδάκτυλος· εὐστολος· ταπεινῆ· εὐσχημάτιστος· ἀβλάκευτος· ἡμάτια αὐτόχροα ἀγαπῶσα καὶ μαρτυρὶ αὐτῆς τὸ ὁμοφύριον τοῦ ἐπὶ τοῦ ναοῦ αὐτῆς κείμενον.

Ἡ μέντοι διάπλασις τῆς μορφῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς ἐξ ἀρχαίων παρειλήφαμεν τοιάδε τις ὡς ἐν τύπῳ περιλαβεῖν ἦν: ὠραῖος μὲν ἦν τὴν ὄψιν σφόδρα, τὴν γε μὴν ἡλικίαν, εἴτουν ἀναδρομὴν τοῦ σώματος, ἐπὶ τὰ σπιθαμῶν ἦν τελειών· ἐπίξανθον ἔχων τὴν τρίχα καὶ οὐ πᾶνυ δοσειαν, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πρὸς τὸ οὐλον μετριῶς πως ἀποκλίνουσαν· μέλαινας δὲ γε

1. «Κοιμήσις τῆς δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας συγγραφεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης», ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Μαρτίνου Jugie ἐν Patrologie orientale, Homélie's mariales byzantines κ.τ.λ.» II, τὸ χωρίον ἐν σ. 267, 21.

τριού (Byz. Zeits. 17, 1908, σ. 321—318). Περὶ ἄλλων ἐπιθέτων τῆς Ἐφεσῆς Ἀρτέμιδος δοθέντων τῇ Θεοτόκῳ ὡς τὸ «κουροτόκος» κ. ἄ. βλ. Ricard, *Éphèse et Claros* κτλ. Paris 1922, σ. 710-11. Ὅθεν οἱ ὑπερκριτικοὶ τῆς Τυβίγγης πρῶτοι ἐπλάσαν τὸν μῦθον περὶ τῆς ἐνταῦθα ταφῆς τῆς Θεοτόκου διὰ τὴν ἀσθητικὴν τὸν ἐξελληνισμὸν τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅτι καὶ ἡ Ἀρτεμις ἐγένετο Θεοτόκος: κατ' ἐμὴν ταπεινήν εἰς τοῦτο ἔπεσε θύμα ὁ καθολικισμὸς ὑποστηρίξας παρὰ τὴν ἰσχυρὰν παράδοσιν τὴν ἐν Ἐφέσῳ κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.

τὰς ὀφρῦς εἶχε καὶ οὐ πᾶν ἐπικαμπεῖς, τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς χαροποιοὺς (1) τινὰς καὶ ἡρέμα ἐπιξανθίζοντας· εὐόφθαλμος δὲ ἦν καὶ ἐπιρῶν (sic), τὴν μέντοι τρίχα τοῦ πώγωνος ξανθὴν τινὰ εἶχε καὶ οὐκ εἰς πολὺν καθειμένην. μακροτέραν δὲ τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς περιέφερεν· οὐδέποτε γὰρ ξυρὸς ἀνέβη ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, οὐδὲ χεῖρ ἀνθρώπου, πλὴν τῆς μητρὸς αὐτοῦ νηπιάζοντος· ἡρέμα ἐπικλινῆς τὸν ἀνέχνα, ὡς μηδὲ πᾶν ὄρθιον καὶ ἐντεταμένην ἔχειν τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος· σιτόχρους δέ, καὶ οὐ στρογγύλην ἔχων τὴν ὄψιν ἐτύγγανεν, ἀλλ' ὡσπερ τῆς μητρὸς αὐτοῦ μικρὸν ὑποκαταβαίνουσαν, ὀλίγον δ' ἐπιφοινισσομένην, ὅσον ὑποφαίνειν τὸ σεμνόν τε καὶ συνετὸν τοῦ ἤθους καὶ ἡμερον καὶ τὸ καθάπαξ ἀόργητον· κατὰ πάντα δὲ ἦν ἐμφορῆς τῇ θείᾳ καὶ πανασπίλῳ ἐκείνου μητρὶ. ταῦτα μὲν ἐν τούτοις.

Τὰ ἀνωθεν ἀνεπίγραφα ὑπῆρχον.

(ἐν τῷ τελευταίῳ ἐπεμελήθη λίαν τῆς ὀρθογραφίας ὁ γραφεὺς)

ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

§ 14. Τὸ θεανδρικὸν σῶμα ἔστι τρίπηχυ, μικρὸν ἐπικεκυφὸς καὶ τὸ τῆς πραότητος ὑποφαῖνον ἰδίωμα· εὐόφρου καὶ τοῦτο συνδεδεμένον, εὐόφθαλμον, εὐρινον, σιτόχροον, οὐλότριχον τὴν κεφαλὴν καὶ ξανθὸν ὀλίγον. μέλαν δὲ τὸ γένειον καὶ τοὺς δακτύλους δὲ τῶν ἀχράντων χειρῶν μακροτέρους συμμέτρως, καὶ ἀπλῶς ὡς ὁ τῆς τεκούσης χαρακτήρ, ἕξ ἧς ἐμψυχον ἐαντῷ καὶ τελείαν τὴν ἀνθρωπότητα περιέπλασεν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

§ 15. Ἡ δὲ ὑπεραγία Θεοτόκος ἦν τῇ ἡλικίᾳ μέση (ἄλλοι δὲ τρίπηχυν εἶναι καὶ αὐτὴν λέγουσι) σιτόχρους, ξανθόθριξ, ξανθόμματος, εὐόφθαλμος, μακρόφρους, μακροδάκτυλος, εὐστολος, ταπεινή, ἀσχημάτιστος, ἀβλάκευτος, ἱμάτια αὐτόχροα ἀγαπῶσα καὶ μαρτυρεῖ αὐτῆς τὸ ὠμοφόριον τὸ ἐπὶ τοῦ ναοῦ αὐτῆς κείμενον. (Βλεπ. σελ. 266. Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ Ἐρμηνεῖαν τῆς ζωογ. τέχνης, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ Α. Παπαδ. Κεραμέως. Ἐν Πετροπόλει 1909)².

ΚΩΔΙΕ 4. ΧΑΡΤ. (0,17 X 0,11) φ. 181, XVIII ΤΗΣ ΚΑΛΥΒΗΣ ΤΟΥ ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

φ. 83α. Ἀφροδιτιανοῦ Πέρσου περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ὑπεραγίας Λεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ τῆς ἄλλης κατασκευῆς.

1. Βλ. Νικ. Καλλίστου ἐκκλ. ἱστορ. Β', II. Migne 145 σελ. 748, ὅπου βλέπ. διὰ τὸ χαρόπους. Οὐδὲν διαφέρει εἰμὴ ἀντὶ τοῦ ἐνταῦθα χαροποιοὺς ἔχει χαροπούς.

2. «Περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ δεσποτικοῦ προσωπικοῦ προσώπου καὶ σώματος, καθὼς παρέδωκαν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται» (ἐν τῇ ἐκδ. β'. Ἀθηνῶν Α. Κωνσταντιτίδου 1855. μετὰ τὸ αὐτόπται ὑπάρχει τὸ: Γερμανοί, ἔλλείπει δὲ τὸ Κηρόλεως, ὥστε οἱ Γερμανοὶ γίνονται οἱ πρῶτοι Χριστιανοί!). Ναὸς ἐνταῦθα ὑπονοεῖται ὁ τῶν Βλαχερνῶν, ὥστε ἐγράφησαν ταῦτα ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἦν δὲ τὸ ἦθος αὐτῆς σεμνόν, ὀλιγόλαλος, ταχυπήκοος, σεμνοπρεπεστάτη¹, πρὸς πάντα ἄνθρωπον ἀγέλαστος, ἀτάραχος, ἀδούργιλος, εὐπροσκυνητός, τιμητική. Τιμῶσα, προσκυνοῦσα πάντα ἄνθρωπον, ὥστε θαυμάζειν πάντας εἰς τὴν σύνεσιν αὐτῆς καὶ τὴν λαλιάν· τῇ ἡλικίᾳ μέση, σιτόχροος, ξανθόθριξ, ξανθόμματος, εὐόφθαλμος, μαυρόφρυς, μεσόρρινος, μακρόχειρ, μακροδάκτυλος, μακρόφυς, εὐστοχος, ἄτυφος, ἀσημάτιστος, ἄβλακος, ἱμάτια πορφυρᾶ² καὶ αὐτόχροα ἀγαπῶσα καὶ φοροῦσα, καὶ μαρτυρεῖ τὸ μαφόριον³ αὐτῆς. ἔνηθε δὲ τὰ τῶν ἱερέων ἤγουν τὰ τοῦ Ναοῦ Κυρίου, προσκαρτεροῦσα ταῖς προσευχαῖς καὶ τῇ ἀναγνώσει καὶ τῇ νηστείᾳ καὶ τῷ ἐργαχείρῳ καὶ πάσῃ ἀρετῇ, ὡς τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἔργων καὶ τῇ καταστάσει πολλῶν γυναικῶν διδάσκαλον γενέσθαι τὴν ὄντως Θεοτόκον καὶ ὑπερευλογημένην Μαρίαν.

Ὁ χαρακτήρ τοῦ Δεσποτικοῦ χαρακτήρος καθὼς παρέδωκαν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται. (ἀπαράλλακτον ὡς τὸ τοῦ Γερμανοῦ διὸ καὶ παρέλκει)⁴.

φ. 84α. Περιγραφή ἀρίστη τῆς ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ ἱστορηθείσης εἰκόνης τῆς Θεοτόκου.

Ἡλικίας τοῦ μέσου μέτρου μικρὸν ἀνέχουσα. τὸ κεχαριτωμένον ἐκεῖνο καὶ ἅγιον πρόσωπον βραχὺ τοῦ στρογγυλοῦ μηκνόμενον· τὴν ῥίνα, εὐδμαλῶς κειμένην ἐπὶ τὸ εὐθές· τοὺς ὀφθαλμοὺς λίαν καλοὺς καὶ σεμνότητι κεχρωσμένους θειότερα, κυανᾶς ὡσαύτως καὶ τὰς ὀφρῦς, τὰ χεῖλη δὲ τὰ πανάμωμα τῷ ἐρυθρῷ κοσμίως γαννυμένα· τοὺς δακτύλους δὲ τῶν θεοδό-

1. ὁ κῶδ. σεμνοπρεπέστατος.

2. πορφυρά.

3. μαφόριον κοινῶς οὕτως ἐλέγετο τὸ ὀμοφόριον. Τὰ ἀνωτέρω ὁ Ἅγιορείτης Νικόδημος συνοψίζει ὡς ἐξῆς σταχυολογήσας ἐκ τοῦ Ἐπιφανίου, Κορσείου καὶ Μελετίου Ἀθηνῶν :

«Ἡ Κυρία Θεοτόκος εἶχε τὸ χρῶμα τοῦ θεοδόχου τῆς σώματος ὁμοιον μετὸ χρῶμα τοῦ σιταρίου· εἶχε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς ξανθὰς· εἶχε ὀφθαλμοὺς πολλὰ ὠραίους, χρωματισμένους μετὸ θεῖαν σεμνότητα, ὠραῖομένους μετὸ κόρας ὀξεῖς καὶ ὁμοίους μετὸν ἐλαίαν καὶ καλλυνομένους μετὸ βλεφαρίδας παιδοπρεπεῖς· εἶχε τὰ ὀφρύδια μαῦρα κυκλικῶς ἐσηματισμένα. εἶχε τὴν μύτην ὀμαλὴν καὶ εὐθεῖαν. Τὰ πανάμωμα χεῖλης τῆς ἦσαν ἀνθηρά, λάμποντα κοσμίως, μετὸ ἐρυθρὸν χρῶμα καὶ γέμοντα ἀπὸ τῶν λόγων γλυκύτητα· εἶχε τὸ ἱεροπρεπὲς πρόσωπον ὄχι στρογγύλον, ἀλλὰ ὀλίγον μακρόν. Εἶχε τὰς θεοδόχους χεῖρας τῆς μακράς, ὁμοίους καὶ τοὺς δακτύλους τῶν χειρῶν μακροὺς καὶ τετορνευμένους μετὸ λεπτότητα. Ἐφόρει καὶ ἡγάπα ροῦχα φυσικῶς ἀπὸ λόγου τῶν χρωματισμένα (αὐτόχροα) ἦτο γεμάτη ἀπὸ τὴν θεῖαν χάριν καὶ σεβασμιότητα ὥστε ὅπου, ὅστις ἔβλεπε αὐτήν, ἐλάμβανεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἑνα κάποιον φόβον καὶ εὐλάβειαν καὶ χωρὶς νὰ τὴν ἤξευρε προτίτερα, ἐγνώριζεν ἀπὸ μόνον τὸν ἐξωτερικὸν χαρακτήρα τῆς, ὅτι ἀληθῶς αὕτη εἶναι Μήτηρ Θεοῦ». (βλ. «Κήπον Χαρίτων». Ταῦτα συμφωνοῦσι μᾶλλον πρὸς τὰ κατωτέρω).

4. Περὶ τούτου ἐγραψέν ὁ Α. Σοκόλωφ (Πετρούπολις 1911) ἐν τῷ περιοδικῷ «Στράντεκ», Ἰαν. σ. 15—49, Φεβρ. 169—188.

χων χειρῶν λεπτότητι τετορνευμένους ἐν συμμετρῳ τῷ μήκει, καὶ τῆς θεο-
λαμποῦς κεφαλῆς τὰς τρίχας κεφαλῆς τῷ ξανθῷ πραότερον ἠγλαϊσμένας.

φ. 84β. Ἁναστασίου Θεουπόλεως, Περὶ τοῦ Προδρόμου.

Ἰωάννην τὸν Προδρόμον ἀνάγκη μοι ὑπογράψαι σοι αὐτὸν οὕτως:
ὅτι Ἰωάννης ὁ υἱὸς Ζαχαρίου καὶ τῆς Ἐλισάβετ ἐν ταῖς ἐρήμοις ἀνατε-
θραμμένος, λευκόχρους καὶ μελανόθριξ καὶ μακρὰς ἐνδεδυμένος τρίχας κα-
μήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, ἐσθίων ἀκρίδας καὶ
μέλι ἄγριον, προφήτης καὶ βαπτιστὴς καὶ ἀποκεφαλισθεὶς ὑπὸ Ἡρώδου.